

письменникам – 118, критикам – 16, митцям – 6, партійним діячам – 10, нерозпізнаних із чіткою гендерною прив'язкою – 9). Очевидна тенденція: жінки в суспільній свідомості вписані в контекст приватного життя, тож і в присвятах вони фігурують як близькі родички, коханки, Музи, які мають надихати чоловіків-письменників на творчість; соціальні ролі жінок у корпусі присвят представлені дуже лаконічно. Популярні в 1920-х роках гасла жіночої емансипації, рівноправності статей залишилися красивими лозунгами, адже колективні уявлення про гендерні ролі й пріоритети не зазнали принципової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Драй-Хмара М. Поезії / упоряд., передм. В. Поліщука. Черкаси, 2004. 168 с.
2. Семенко М. Вибрані твори / упор. А. Біла. Київ : Смолоскип, 2010. 687 с.
3. Українська душа / за ред. М. Шлемкевича. Нью-Йорк-Торонто : Ключі, 1956. 66 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/08>

Уманська Т. О.,

аспірантка кафедри української літератури

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Пінчук Т. С.,

кандидат філологічних наук,

професор кафедри української літератури

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИТЧЕВА НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПРОЗИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У ТВОРЧОСТІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК, МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ, ГАЛИНИ ТАРАСЮК

Притчева наративна стратегія, глибоко вкорінена в український літературний дискурс, стає провідною у філософській прозі початку ХХІ століття в низки авторів і авторок, зокрема Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк. Оскільки притчевість як спосіб художнього узагальнення дійсності стає, на думку І. Клим'юка, «одним

із засобів інтелектуалізації в українській літературі та ознакою входження її у світовий літературний процес» [3, с. 140].

До особливостей притчовості дослідники С. Величко, Ю. Веремчук, І. Клим'юк відносять такі: своєрідну двоплановість; ситуації морального експерименту (лабораторних ситуацій); багатопланові символічні образи; використання у творі параболи; ускладнення часопросторових характеристик; спорідненість притчовості та іронічності; театральність; традиційну біблійну символіку; вихід на рівень міфологічного світовідчуття.

Основоположником української притчевої літератури, яка має витоки в давній дидактичній літературі, є Григорій Сковорода, пошуки якого продовжують письменники ХІХ ст., зокрема Т. Шевченко, у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. – І. Франко, Леся Українка, у 60-х рр. ХХ ст. – поети Д. Павличко, І. Драч, В. Симоненко, Л. Костенко та прозаїки В. Земляка, В. Шевчука, В. Яворівського тощо. На початку ХХІ століття Галина Пагутяк, Мирослав Дочинець, Галина Тарасюк обирають притчевість однією із наративних стратегій у своїх філософських текстах.

Творчість Галини Пагутяк одноставно характеризується науковцями як визначне явище постмодерної неоміфологічної прози, яке, за А. Артюх [1], має глибоке підґрунтя у філософських сентенціях Григорія Сковороди, особливо в теорії самопізнання. Письменниці притаманне неоміфологічне осмислення біблійних притч, яке є особливістю її оригінального ідіостилю.

Алюзія на священну Книгу присуття в новелі «Одного разу Вавилонська вежа...» й есе «Вежа, яку будують згори», які представляють філософську ідею про те, що пересічна людина не зрозуміє гармонію Всесвіту, поки не усвідомить опозицію «верх-низ», і тому не побудує вежу й не досягне неба. У параболічній повісті «Записки Білого Пташка», яка також переосмислює біблійну притчу про Вавилонську вежу, за Т. Тебешевською-Качак [9], створено новітню міфологему сучасного Вавилону суспільства ХХ століття. О. Поліщук інтерпретує образ Вежі як «своєрідний гегемон зла», антисвіт, що породжує «марносластво, зраду, страх, незадоволення життям і рабську покору» [8, с. 56].

Параболічне «Гірчичне зерно» пов'язане з біблійною притчею та однойменним оповіданням І. Франка. У творі філігранно переплітаються філософські ідеї свободи людини А. Шопенгауера,

Ж-П. Сартра і кордоцентризм Г. Сковороди та П. Юркевича. Крім осмислення фольклорно-неоміфологічної легенди про знищення Біди, символічного образу гірчичного зерна, утопічного символічного концепту міста Уріж, у повісті змальовано образ *перлини*. Головний герой Зоріан Доленго-Ходаковський самоідентифікується: «Я – ловець, але не ловлю звірини і душі чиєїсь не ловлю. Моє діло маленьке – ловити слова на папір» [5, с. 114].

Інтерпретувати ідею *Притулку* в діалогії «Писар Східних Воріт Притулку» і «Писар Західних Воріт Притулку», на думку Г. Бокшань, допомагає фінальна фраза однієї книжки Бібліотеки «Притулок – це я» [6, с. 120], яка суголосна біблійному «царство Боже всередині вас» і сквородинівському шляху самопізнання – «пізнай самого себе» і «шукай себе всередині себе».

Початок ХХІ ст. стає часом пошуком притчевого постмодерного розмаїття Мирослава Дочинця, наративною особливістю творчості якого М. Васьків вважає повчання через розповідь. Письменник у 2019 році презентує свою чергову філософську збірку прозових мініатюр «Єдин» [2], які сам називає сповіддю та притчею серця.

Прозові мініатюри Мирослава Дочинця можна вважати новелами із елементами притчевості, у яких спостерігаються такі досліджені її ознаки [7]:

1. Параболічна структура. Своєрідним обрамленням і алюзіями слугують епіграфи та елементи новел. Так, на початку збірки подаються епіграфи, наприклад: «Якщо в тебе є ти, якщо ти з собою – ти не один. Ти – ЄДИН» («ЄДИН») [2, с. 243].

2. Ускладнений часопростір, який необмежений просторовими та часовими рамками: «Де б ти не був, ти – Дома» («Дома») [2, с. 170]; «Час стоїть. Минаєм ми» «Ми» [2, с. 102].

3. Міфологічне світовідчуття. Особливістю світосприйняття Мирослава Дочинця є амбівалентний християнсько-язичницький світогляд, як у Богдана-Ігоря Антонича: «Метеликів двоє. І тих, що при книжці, двоє. Писальник і читальник. Сівач і пожинач Слова» («Гінь метелика») [2, с. 246].

4. Моральний експеримент. Автор пропонує ситуацію екзистенційного вибору між Добром і Злом, різними цінностями: «Якщо за один день не можна змінити життя, то можна змінити думки, які можуть назавжди змінити твоє життя» («Одна година одного дня одного року») [2, с. 172].

Галина Тарасюк, розробляючи жанр створеного нею «маленького роману», стає в авангарді сучасної постмодерної української прози, на яку переходить на початку 90-х років. Реінтерпретуючи біблійний інтертекст, письменниця також створює метажанр «літературного євангелія», у якому трансформуються давньохристиянські образи та сюжети, які, за Ю. Клим'юком, визначаються як філософсько-притчевий семантичний стрижень [3, с. 447].

Метою творчості «голови українського прозового матриархату» є провокування думки, тому через притчі забезпечується, за О. Ставничою, їхнє «інтенсивне проживання-усвідомлення», оскільки її імпульс – «орієнтація на активізовану позицію реципієнта» [9]. Притча в письменниці – жанрова одиниця, жанр-вставка або жанр-супутник, тобто це поліваріантний або «сателітний», або «внутрішньоструктурний складник філософського роману». Твори Г. Тарасюк про «чесну житєву стежку між пеклом і раєм» є «алегоричними соціально-філософськими притчами-параболами морально-етичного змісту із світським сюжетним планом» [9].

У романі-притчі (за визначенням авторки – романі-провокації) «Храм на болоті» спостерігається ефект «подвоєної притчі» із двокомпонентним сюжетом (подія-алегорія й пояснення-розв'язка ідеї), який містить іще три притчеві оповіді: про «житіє грішного енергетика» (підрозділ «Притча про повержену гординю»), про «стронцієвого хлопчика» («Казка про...»), про Козаче болото та побудову на ньому Храму («Легенда»), у такий спосіб «великі істини» komponуються «через нанизування малих».

Л. Мірошніченко відзначає такі прийоми притчевості в романі-гіпотезі «Між пеклом і раєм», як «смісловий темпоральний паралелізм, біблійну ремінісцентність, дублювання структури притчі в реалістичному плані сюжету, наявність образів-ідей та образів-алегорій» [4, с. 282].

«Маленький притчевий роман» Г. Тарасюк «Любов і гріх Марії Магдалини» має, на думку О. Ставничої, «ускладнений філософський наратив, у якому синтезовано елементи різних жанрів: фабульні бібліогемі й цитати з Нового Завіту, драматургічні епізоди, реалістичну повість, авторські притчі, щільно вплетені в подієву й смислову канву» [9], що притаманно соціально-філософському роману-притчі. Це неканонічне Євангеліє, апокриф, агіографічне письмо із персонажами Марія Магдалина, Іуда Іскаріот, Ліліт, автором

якого є Марія Бокань, дружина художника, яка, переосмислюючи своє життя, розуміє марність свого існування.

Притчі-вставки спираються на першоджерело – канонічне Євангеліє від Матвія: Тасмна вечера (остання перед виставкою вечірка в майстерні Мольфара), сон учнів, сад Гетсиманський із зрадою Іуди (передчуття Марії перед виставкою, її поява в залі під час «мистецької дискусії»), зречення апостола Петра (відступництво Мотрина) тощо. Варто зауважити, що сюжетна канва, у свою чергу, впливає на євангельську притчу, перекодовуючи її на «українському міфологічному ґрунті».

Отже, провідною особливістю наративної стратегії письма Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк є притчевість і параболічність. Галина Пагутяк створює неповторний неоміфлогічний ідіостиль, усвідомлюючи та переосмислюючи біблійні та міфологічні тексти, а також ідеї Григорія Сковороди, Мирослав Дочинець у збірці філософських новел «Єдин» у притчевій формі інтерпретує полівалентний світ, Галина Тарасюк у системотворчій для її доробку постмодерній притчевості, яка поєднує біблійну та національну міфологію, шукає відповіді на «вічні» питання буття.

Список використаних джерел:

1. Артюх А. Герметичність як засіб світобудови у прозі Галини Пагутяк. Множинність часопросторових моделей. *Slavistika v modernim svete* : Conference mladých slavistů III. Praha, 2008. С. 117–124.
2. Дочинець М. Єдин: прозові мініатюри. Мукачево: Карпат. вежа, 2019. 252 с.
3. Клим'юк Ю. Про естетичну природу притчі. *Слово і Час*. 1993. № 5. С. 28–31.
4. Мірошніченко Л. В. Відтворення біблійного інтертексту в романі «Любов і гріх Марії Магдалини» Г. Тарасюк. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. Вип. 15. Донецьк, 2010. С. 279–288.
5. Пагутяк Г. Гірчичне зерно : повість. Гірчичне зерно : повісті. Київ : Радянський письменник, 1990. С 5–122.
6. Пагутяк Г. Писар Східних Воріт Притулку; Писар Західних Воріт Притулку : романи. Львів : ЛА «Піраміда», 2001. 140 + 136 с.
7. Пінчук Т. Уманська Т. Притчевість збірки Мирослава Дочинця «ЄДИН» як ознака інтелектуалізації його прози. *Вчені записки*

- Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2021.Том 32(71). № 4. Ч. 2. С. 267–272.*
8. Поліщук О. У пошуках незайманого світу. *Слово і Час*. 2002. № 7. С. 65.
  9. Ставнича О. Епістолологічний аспект романів-притч Г. Тарасюк. *Режим доступу: URL: <https://sworld.education/simpoz4/106.pdf> (дата звернення – 22.08.2022).*
  10. Тебешевська-Качак Т. Особливості художньої прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект). *Слово і Час*. 2003. № 9. С. 51–58.